

پیشگیری اجتماعی از قاچاق کالا و ارز با رویکرد قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز

محمد یوسف وند

محقق و پژوهشگر، دانشگاه تهران

چکیده

قاچاق معضلی است که خسارت‌های اقتصادی و فرهنگی گسترده‌ای به کشور وارد کرده و ملتی را از درآمدهای مشروع و قانونی چشم‌گیر محروم ساخته است. قاچاق جرمی عرضی است و جرم‌انگاری آن سابقه چندانی ندارد. ولی از حیث سابقه قانونگذاری آن عمری به درازای عمر قانونگذاری ایران دارد. برای حمایت از اقتصاد کشور، شناسایی ماهیت مجرمانه پدیده قاچاق، تحلیل بسترها و زمینه‌های گسترش فعل یاد شده تبیین راهکارهای پیشگیری این عمل مجرمانه همواره مورد توجه بوده است.

واژه‌های کلیدی: قاچاق کالا و ارز، پیشگیری اجتماعی، رویکرد قانونی.

۱. مقدمه

از مهم‌ترین پاسخ‌های پیشگیرانه به پدیده‌های مجرمانه پاسخ‌های پیشگیرانه اجتماعی است. پیشگیری اجتماعی یا عمومی از جرم به معنای اتخاذ تدابیر گسترده و عمومی از سوی نهادهای متولی به‌ویژه دولت، برای ایجاد بستری است که جرم ارتکاب نیابد یا میزان آن کاهش یابد. پیشگیری اجتماعی از جرائم اقتصادی یا فساد اقتصادی در نگاه نخست با یک تناقض همراه است و آن اینکه آموزش و اطلاع‌رسانی و نیز ارتقا سطح آگاهی شهروندان که از راهکارهای عمده پیشگیری اجتماعی هستند عموماً از سوی نهادهای دولتی و حکومتی اعمال می‌گردند؛ درحالی‌که یک‌طرف فساد اقتصادی خود دولت است و همچون یکی از اصحاب دعوا یا ذی‌نفع در آن است که نمی‌تواند معیار داوری برای پیشگیری باشد.^۱ جدا از این، بخش عمده‌ای از عوامل بروز پدیده جرم اقتصادی، ناشی از عملکرد خود دولت و نهادهای حاکمیتی است که هرچند عنوان مجرمانه نداشته یا نیافته‌اند ولی از عوامل اصلی ارتکاب این پدیده‌اند.

اهمیت توجه به این تدابیر و اعمال آن‌ها در خصوص قاچاق کالا و ارز به مراقبت چشم‌گیرتر و بارزتر است. چراکه اعمال این تدابیر سبب کاسته شدن بار دستگاه عدالت کیفری می‌گردد. مطالعه منابع بزهکاری و شناسایی علل آن که با ساختار تشکیلات جامعه ارتباط پیدا می‌کند، تغییر اوضاع و احوال نامساعد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بزهکار مانند فقر، توسعه نیافتگی و فرصت‌های نابرابر اجتماعی و نیز مبارزه با عوامل روانی، جامعه‌شناختی و فردی، اولویت‌های اصلی پیشگیری اجتماعی را تشکیل می‌دهند. بیشتر اقدامات پیشگیری اجتماعی باید به رشد آگاهی درباره‌ی فساد و بسیج شهروندان برای دور کردن از فساد و انتظار سلامت از کسانی بپردازد که به‌ویژه در بخش دولتی خدمات ارائه می‌دهند (لانگوست، ۱۳۸۷). در سیاست جنایی کشورمان تدابیر متنوعی با دارا بودن طبع غیرکیفری و جنبه اجتماعی، ناظر به پیشگیری از جرائم اقتصادی می‌باشد. ما در این مقاله به تدابیر قانون‌گذار در خصوص پیشگیری اجتماعی از قاچاق کالا و ارز می‌پردازیم.

۲. آموزش و ارتقای سطح آگاهی عمومی

دستیابی به موفقیت در هر برنامه مربوط به مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مستلزم تواناسازی مردم از طریق آموزش و ارتقاء سطح آگاهی عمومی درباره‌ی ماهیت، ویژگی‌ها، آثار و پیامدهای این جرائم و دوری نمودن از ارتکاب آن است. افزایش آگاهی مردم راهکاری مهم در مبارزه با فساد نیز تلقی می‌گردد (برادشا،^۲ ۲۰۰۶).

بر اساس اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دولت موظف است در جهت بالا بردن سطح آگاهی عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر تلاش کند. در قوانین مربوط به قاچاق کالا و ارز به وظیفه‌ی دولت در راستای عمل به این تکلیف قانونی، مقرراتی پیش بینی شده است که در زیر به اهم این موارد پرداخته می‌شود.^۳

مقوله آموزش برای پیشگیری از وقوع جرم در برنامه پنجم منعکس شده است. بند (د) ماده و (۲۱۱) قانون برنامه پنجم پنج‌ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۹۰) مصوب ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ مقرر می‌دارد: «به‌منظور گسترش فرهنگ

^۱ یکی از نوآوری‌های قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز این است که صراحتاً قاچاق کالا و ارز را از مصادیق جرائم اقتصادی به حساب آورده. در ماده ۵۷ این قانون ذکر شده است «قاچاق کالا و ارز از مصادیق جرائم اقتصادی محسوب می‌شوند». به این امر در فصل بعد پرداخته می‌شود.

^۲ Bradshaw

^۳ لازم به ذکر است هرچند موضوع بحث ارتقای سطح آگاهی عمومی است ولی به مقرراتی که دربرگیرنده‌ی آموزش کارکنان مربوط مبارزه با قاچاق کالا و ارز هستند پرداخته می‌شود.

حقوقی و قضایی، اصلاح رفتار حقوقی و قضایی مردم، نهادینه‌سازی فرهنگ قانون‌مداری و نیز در راستای پیشگیری از وقوع جرائم و کاهش دعاوی حقوقی اقدامات ذیل انجام می‌شود:

- ۱- آموزش همگانی طبق برنامه مصوب قوه قضائیه از طریق صداوسیما
- ۲- آموزش همگانی حقوق شهروندی در خصوص امور مالیاتی، اداری، کار و تأمین اجتماعی، محیط‌زیست بانکی، بیمه‌ای و مشابه آن توسط دستگاه‌های ذی‌ربط از طریق صداوسیما

پیش‌بینی مواد درسی لازم برای آموزش‌های مذکور در دوره‌های راهنمایی تحصیلی و متوسطه.^۱

بحث آموزش کارکنان و کارمندان گمرک، یکی از مسائلی است که در قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰ مورد توجه قانون‌گذار بود. ماده (۳) قانون مذکور آموزش کارکنان را یکی از وظایف گمرک دانسته و در راستای این امر ماده (۱۶۱) قانون، گمرک را موظف کرده است که بخشی از منابع مالی خود را به منظور آموزش، پژوهش و بالا بردن سطح آگاهی، مهارت و معلومات کارکنان و سایر اموری که موجب افزایش بهره‌وری کارکنان گمرک می‌شود، صرف نماید.^۲ علاوه بر گمرک سایر سازمان‌ها و وزارتخانه‌های مسئول حسب ماده ۸ آیین‌نامه اجرایی قانون فوق موظف به فراهم نمودن امکانات لازم آموزش کارکنان گمرک در مواردی که برخی از کنترل‌ها با هماهنگی قبلی به گمرک واگذار می‌شود، شده‌اند.

طبق ماده ۳۱ قانون ارتقای سلامت اداری و مقابله با فساد^۳، سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، وزارتخانه‌های و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر نهادهای آموزشی و فرهنگی و تبلیغی موظف‌اند در راستای اجرا برنامه‌های آموزش عمومی و اطلاع‌رسانی این قانون که از طریق ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی ابلاغ می‌گردد، اقدامات لازم به عمل آورند (توسلی زاده، ۱۳۹۲)

در قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲ و قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۷۴ باینکه از قوانین مادر قاچاق کالا و ارز محسوب می‌شدند در این خصوص مقرراتی پیش‌بینی نگردیده بود در حالی که در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز بحث آموزش کارکنان و ارتقای سلامت روحی و روانی کارکنان امری است که قانون‌گذار توجه ویژه‌ای به آن دارد.^۴ بر اساس ماده (۹) قانون فوق: «به منظور صیانت از سرمایه‌های انسانی کلیه دستگاه‌هایی که به موجب این قانون متکفل مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌باشند، متناسب با حجم فعالیت‌ها بر اساس دستورالعملی که به تصویب ستادی می‌رسد، اقدامات زیر انجام می‌یابد:

الف) آموزش‌های ضمن خدمت به منظور ارتقای دانش کارکنان و صیانت از آنان.

ب) به کارگیری افراد باتجربه و دارای تخصص لازم برای همکاری با دستگاه‌های متولی در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز به صورت موقت.»

^۳ توسل به آموزش و ارتقاء سطح آگاهی عمومی به عنوان یک راهکار مؤثر در پیشگیری از جرائم اقتصادی در اسناد سازمان ملل نیز دارای جایگاه می‌باشد. کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد در بندهای متعدد از فصل دوم خود با عنوان اقدامات پیشگیرانه، دولت‌های عضو را به اتخاذ چنین راهکار و برنامه‌ای توصیه نموده است.

^۴ ماده ۱۶۱ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰: «گمرک موظف است که ده درصد (۱۰٪) از منابع موضوع ماده (۱۶۰) این قانون را به منظور آموزش، پژوهش و بالا بردن سطح آگاهی، مهارت و معلومات کارکنان گمرک و سایر اموری که موجب افزایش بهره‌وری کارکنان گمرک و وصول حقوق دولت می‌شود، هزینه نماید.»

^۳ مصوب ۱۳۹۰/۸/۷.

^۴ پیشگیری از وقوع جرم اصل مهم قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌باشد. مهم‌ترین نوآوری این قانون اختصاص فصلی تحت عنوان «پیشگیری از قاچاق» به قانون می‌باشد، امری که در قوانین سابق مربوط به قاچاق نه تنها مشاهده نمی‌شود، بلکه در قوانین کیفری نیز بحث پیشگیری خیلی کم‌رنگ و کم سابقه است و تنها در قانون پول‌شویی چند ماده در ارتباط با این موضوع مشاهده می‌شود. در این قانون ۷۷ ماده و ۷۸ تبصره وجود دارد که ۱۳ ماده و ۱۶ تبصره فقط به بحث پیشگیری اختصاص داده شده است.

بر اساس ماده (۱۱) قانون جدید نیز قوه قضائیه موظف شده است که برنامه آموزش همگانی با اولویت آموزش اشخاص در معرض جرائم قاچاق کالا و ارز تدوین و اجرا نماید.

بر اساس ماده (۱۴) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز: «دستگاه‌های تبلیغی، فرهنگی، پژوهشی و آموزشی از جمله سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، سازمان تبلیغات اسلامی و وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری موظف‌اند برنامه‌های فرهنگی آموزشی، تحقیقات و ترویجی را بر اساس سیاست‌های ابلاغی شورای عالی انقلاب فرهنگی و اولویت‌های ستاد باهدف افزایش کیفیت تولیدات داخلی، ارتقای فرهنگ عمومی برای گرایش به استفاده از کالای تولید داخلی و جلوگیری از مصرف کالای قاچاق، اجرا نمایند.»

نهادینه‌سازی قبح قاچاق در میان مردم، امر بسیار مهمی است که تأثیر بسیار زیادی در جلوگیری از قاچاق کالا و ارز می‌تواند داشته باشد. در راستای این امر نقش دستگاه‌های فرهنگی و آموزشی و تبلیغی بسیار مؤثر است. تبلیغات متناسب و هوشمندانه و همه‌جانبه جهت مبارزه با قاچاق کالا و ارز امری است که مورد تأکید مقام معظم رهبری هم بوده است. جهت جامه‌ی عمل پوشیدن به این ماده و ماده (۴) قانون، کارگروه فرهنگی- اجتماعی مبارزه با قاچاق کالا و ارز تشکیل شده است. ماده (۴) قانون ذکر می‌کند: «به‌منظور هماهنگی و نظارت بر اجرای وظایف مندرج در این فصل ستاد می‌تواند حسب مورد کارگروه‌های کارشناسی از قبیل کارگروه پیشگیری از قاچاق کالا و ارز متشکل از نمایندگان دستگاه‌های عضو تشکیل دهد.»

در بسیاری از مصوبات ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز به لزوم آگاهی و اطلاع‌رسانی مردم، تأکید شده است و گام‌های بسیار مؤثر و مهمی در این راستا برداشته شده است. برای مثال می‌توان به مصوبه چهل و هشتم ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۲۰ اشاره کرد که در آن مقرر گردیده است معاونت فرهنگی و تبلیغات ستاد نسبت به فعالیت فرهنگی و تبلیغی در جهت اطلاع‌رسانی و آگاهی مردم با معضلات قاچاق به دایره شناسایی کالاهای قاچاق به روش‌های مختلف اقدام نماید.^۱

۳. حداکثر صفحات توجه به نظام پرداخت حقوق و مزایای کارمندان

مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۰ خطاب به ریاست محترم جمهوری وقت در زمینه مبارزه با قاچاق کالا و ارز فرمانی صادر کردند و ضمن بیان مطالب بسیار مهمی در زمینه مبارزه با قاچاق کالا و ارز، در پایان فرمودند که در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز لازم است با دقت و مراقبت تمام از آلوده شدن عناصر دست‌اندرکار این مبارزه به بیماری رشوه و امثال آن جلوگیری شود. بدیهی است که سلامت نفس کارکنان مربوط به ورود و خروج کالا از کشور (علی‌الخصوص گمرک) نقش بسیار مهمی در پیشگیری از قاچاق دارد. متأسفانه در موارد بسیار زیادی ملاحظه گردیده است که محموله‌های بسیار خطرناک و ممنوعی (از قبیل مواد مخدر) با هماهنگی مأموران (با پرداخت مبالغ هنگفت به آنان) مربوط از مبادی مجاز به راحتی وارد کشور شده

^۱ ماده‌ی (۳) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز بیان می‌دارد: «به منظور سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی هماهنگی و نظارت در حوزه‌ی امور اجرایی، پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز متشکل از وزیران دادگستری، اطلاعات، امور اقتصاد و دارایی کشور، امور خارجه، صنعت، معدن و تجارت، راه و شهرسازی، جهاد کشاورزی، نفت، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی یا معاونان ذی‌ربط آنان و دو نفر از نمایندگان عضو کمیسیون‌های اقتصادی و قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی به انتخاب مجلس و رؤسای سازمان‌های تعزیرات حکومتی، جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی، صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، بازرسی کل کشور، رئیس ستاد کل نیروهای مسلح، فرماندهی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، رئیس موسسه ملی استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن و کشاورزی ایران و معاون اجتماعی و پیشگیری قوه قضائیه و نماینده تام‌الاختیار رئیس قوه قضائیه با ریاست رئیس‌جمهوری با نماینده ویژه‌ی وی تشکیل می‌گردد. تصمیمات این ستاد با رعایت اصل (۱۲۷) قانون اساسی در موضوعات مرتبط با قاچاق کالا و ارز برای تمامی دستگاه‌های اجرایی لازم الاجراست.»

ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز به‌موجب ماده ۳۰ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز تشکیل شد. به‌موجب ماده ۳۰ این آیین‌نامه مسئولیت این ستاد با نماینده رئیس‌جمهور بود ولی بر اساس قانون جدید اصل بر ریاست شخص رئیس‌جمهوری در جلسات ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌باشد. هم‌چنین به‌موجب آیین‌نامه‌ی فوق معاونان وزرای وزارتخانه‌ها از اعضای اصلی این ستاد بودند و در جلسات ستاد شرکت می‌کردند در حالیکه در قانون جدید اصل بر حضور خود وزرات نه نماینده‌ی آنان. علاوه بر آن به‌جای برخی از اعضای ذکر شده در ماده (۳) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، معاونان یا نمایندگان اعضای ذکر شده، به عنوان اعضای ستاد در آیین‌نامه ذکر شده بودند. این امر نشان از توجه ویژه قانون‌گذار جدید به پیشگیری از قاچاق و آثار مخرب آن، می‌باشد.

است.^۱ امری که مسلم است، این است که اگر قاچاقچیان مطمئن باشند، مأموران مربوطه از سلامت نفس برخوردار هستند و به هیچ وجه حاضر نمی‌باشند که از تخلفات آنان با دریافت رشوه چشم‌پوشی کنند، دست به قاچاق نمی‌زنند. متأسفانه یکی از دلایل ارتکاب قاچاق کالا و ارز همراهی و هماهنگی مأمورین مربوط به کنترل و خروج کالا با قاچاقچیان می‌باشد. وقتی که به ریشه‌های موضوع توجه می‌شود یکی از دلایل اصلی این همراهی، عدم کفایت و کمبود حقوق و مزایای مأمورین مربوطه و ضعف وضعیت مالی آن‌ها می‌باشد. پرداخت حق‌الکشف به مأمورین امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌تواند عامل مهمی برای عدم همراهی این مأمورین با قاچاقچیان باشد. بعلاوه این امر باعث می‌شود که مأمورین با انگیزه و مراقبت بالاتری وظیفه خود را انجام دهند. در قانون مجازات مرتکبین قاچاق به این امر توجه شده و در تبصره‌ی یک ماده ۲۵ ذکر شده بود «دولت مجاز است که حداکثر به میزان ۳۰ درصد وجوهی که طبق این قانون به حساب خزانه واریز می‌شوند برای پرداخت حق‌الکشف به کاشفین، مخبرین^۲ و مأمورین انتظامی که در کشف و ضبط قاچاق و کشف ریا و ارز دخالت داشته‌اند مورد استفاده قرار دهند.» در ماده ۷ قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز به این امر هم اشاره و ذکر شده بود «کلیه اموال و وجوه موضوع قاچاق و کلیه‌ی اموالی که از طریق تخلفات مزبور به دست آمده یا برای ارتکاب آن تخلفات مورد استفاده باشد اعم از منقول و غیرمنقول پس از تعیین تکلیف قطعی مطابق آیین‌نامه‌ای که به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد فروخته و ۵۰ درصد از وجوه حاصل از اجرای قانون مزبور برای کاشفین و سازمان‌های کاشف و ۴۰ درصد به حساب خزانه دولت و ۱۰ درصد نیز به امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز اختصاص خواهد یافت.» در آیین‌نامه‌ی این قانون علاوه بر اشاره به پرداخت حق‌الکشف، به نحوه پرداخت و میزان آن اشاره شده است. در ماده ۲۹ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۷۹ بیان شده بود که «از محل ۱۰ درصد وجوه واریزی به حساب ویژه، برای اجرای طرح‌ها و برنامه‌های تقویت امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مبالغی برای تشویق مأمورانی که در امر مبارزه با قاچاق و وصول و واریز وجوه دخالت داشتند و از مصادیق سازمان‌های کاشف و کاشفان نمی‌باشند اختصاص می‌یابد.»

در قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰، علاوه بر پرداخت حقوق کارمند، قانون‌گذار در ماده (۱۶۱)، گمرک را موظف نموده است که بیست درصد (۲۰٪) از منابع موضوع ماده (۱۶۰) قانون را به منظور تشویق، ترغیب، پاداش و هزینه‌های رفاهی و درمانی و کمک‌هزینه مسکن کارکنان گمرک و کارکنان سایر دستگاه‌های اجرایی که در مکان‌های تحت مدیریت و نظارت گمرک خدمت می‌کنند، متناسب با نقش آن‌ها پرداخت نماید.^۳

توجه به شرایط شخصی که به‌عنوان کارگزار گمرکی انتخاب می‌شوند از مواردی است که می‌تواند در پیشگیری اجتماعی از قاچاق گمرکی مؤثر باشد.^۴ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی شرایط گوناگونی برای انتخاب کارگزار گمرکی مقرر نموده مثل اینکه کارگزار نباید کارمند دولت باشد و یا اینکه سابقه محکومیت مؤثر کیفری و نیز سابقه‌ی قاچاق گمرکی نداشته باشد. قرار دادن این شروط باعث می‌شود از اقدام کسانی که ممکن است به دلیل سوءاستفاده از شغل و یا سابقه‌ی ارتکاب، مرتکب قاچاق

^۱ در بسیاری از این موارد عبور این محموله‌های شبانه و در مواقعی که بیشتر مأموران در حال استراحت هستند و با هماهنگی برخی از مأمورین با قاچاقچیان ضمن پرداخت مبالغ هنگفت به مأمورین انجام می‌شود. در خصوص تبانی مأمورین با قاچاقچیان پرونده‌های زیادی در مراجع قضایی مطرح گردیده که بسیاری از آنها منتهی به محکومیت مأمورین گردیده است. برای مثال میتوان به رای شماره ۴۷۷-۱۳۷۸/۶/۹ دادگاه نظامی یک اشاره کرد که در آن مأموریکه جهت قاچاق تعداد ۴۳۷۵ حلقه نوار دیسکت آکبند مربوط به خوانندگان فراری از ایران با قاچاقچیان تبانی نموده بود، به ۵ ماه حبس تعزیری و جزای نقدی معادل دو برابر ارزش اموال قاچاق محکوم گردیده بود.

^۲ حسب بند ث تبصره یک ماده یک قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مخبر شخصی است که محل اختفا یا نگهداری کالا و ارز قاچاق یا ارتکاب عمل قاچاق یا شروع به آن را به سازمان کاشف گزارش می‌کند.

^۳ ماده ۱۶۰ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰: «دو درصد (۲٪) از حقوق ورودی در حساب مخصوص نزد خزانه به نام گمرک جمهوری اسلامی ایران واریز می‌شود و معادل آن از محل اعتبار اختصاصی که در قوانین بودجه سنواتی منظور می‌گردد در اختیار سازمان مزبور قرار می‌گیرد.»

^۴ کارگزار شخصی است که از طرف صاحبان کالا تشریفات گمرکی را انجام می‌دهند. شخصی که می‌خواهد به عنوان کارگزار گمرکی اقدام نماید، باید پروانه کارگزاری گمرکی داشته باشد.

گمرکی شوند، ممانعت به عمل آید. در ضمن در راستای تشویق و ایجاد اولویت برای کارمندان گمرک ذکر شده است که $\frac{1}{4}$ از سهمیه پذیرش کارگزار گمرکی به بازنشستگان گمرک اختصاص می‌یابد به شرط اینکه حداقل $\frac{2}{3}$ دوران خدمت خود را در گمرک جمهوری اسلامی گذرانده باشند. به نظر می‌رسد دلیل اختصاص $\frac{1}{4}$ سهمیه پذیرش به بازنشستگان گمرکی، علاوه بر ارتکاب کمتر قاچاق گمرکی، انجام بهتر تشریفات گمرکی به دلیل آشنایی و تجربه بیشتر آن‌ها نسبت به سایر اشخاص است. حمایت از مأمورانی که متکفل امر مبارزه، قاچاق می‌باشند امری است که ضمن تقویت انگیزه و روحیه مأموران مربوطه، به طور غیرمستقیم در پیشگیری از قاچاق کالا و ارز، می‌تواند نقش مهمی داشته باشد. در راستای این امر در ماده (۸) قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز ذکر شده است: «دولت موظف است به منظور حمایت از مأمورانی که به موجب قانون متکفل امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌باشند و به تشخیص مراجع قضایی در هنگام انجام وظیفه ضمن رعایت ضوابط اداری و قانونی مربوط با زبان جانی و مالی نسبت به خود و یا دیگران مواجه می‌شوند، ردیفی در قوانین بودجه هر سال برای ستاد پیش‌بینی نماید: اعتبار این موضوع این ردیف از شمول قانون محاسبات عمومی مستثنی است.»

ارتقای سلامت روحی و روانی کارکنان امر دیگری است که قانون‌گذار جدید در ماده ۹، بر عهده‌ی دستگاه‌های متکفل قاچاق نهاده است

متأسفانه در قانون جدید همان‌گونه که در قوانین سابق ذکر شد، به میزان حق‌الکشف و پاداش مأمورین مبارزه با قاچاق اشاره‌ای نشده است. امری که می‌تواند باعث عدم توجه مسئولین به این امر و درنهایت کاهش انگیزه‌ی مأمورین در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز گردد. از طرف دیگر در قوانین سابق برای مخبرین هم مزایایی در نظر گرفته شده بود ولی متأسفانه این امر در قانون جدید مغفول مانده است.

۴. رفع محرومیت و ایجاد اشتغال در مناطق مرزی کشور

بدون شک بیکاری از بزرگ‌ترین و فراگیرترین مشکلات اقتصادی و اجتماعی جوامع حال حاضر دنیا، به‌ویژه کشورهای درحال توسعه، می‌باشد. کاهش نرخ اشتغال در اقتصاد رسمی و قانونی، علت افزایش اشتغال در اقتصاد غیررسمی و قاچاق کالا است؛ به طوری که افزایش عرضه نیروی کار و کاهش تقاضا برای نیروی کار در بخش رسمی موجب اشتغال در بخش غیررسمی و تجارت غیرقانونی خواهد شد. علاوه بر واقعیت بیکاری که معضل اصلی نسل جوان کشور می‌باشد، بررسی استان‌های مرزی نشان می‌دهد که برخلاف اقدامات انجام شده طی دو دهه اخیر در راستای محرومیت‌زدایی، هنوز هم محرومیت بسیاری وجود دارد. در واقع کمبود زمینه‌های اشتغال و امکانات زندگی در این مناطق از عمده‌ترین علل گرایش مرزنشینان به ارتکاب قاچاق است (الیاس وند و طالبیان، ۱۳۹۳). در قوانین مختلف قاچاق کالا و ارز به تقویت معیشت مرزنشینان از سوی دستگاه‌های مربوطه اشاره شده است.

قائل شدن تسهیلات خاص برای افراد خاصی از قبیل ملوانان، پبله‌وران و مرزنشینان جهت رفع محرومیت و ایجاد اشتغال در مناطق مرزی، از سوی قانون‌گذار می‌تواند از ارتکاب قاچاق از سوی این سوی افراد تا حدودی جلوگیری کند. ایجاد بازارچه‌های مرزی در هر یک از مناطق مرزی هم با توجه به ایجاد اشتغالی که می‌تواند برای مرزنشینان به وجود آورد، اقدام دیگری است که می‌تواند از ارتکاب قاچاق جلوگیری کند. تبصره (۱) ماده (۱۰) قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲/۷/۴ بیان می‌دارد: «کالاهای قابل ورود که خانوارهای مرزنشین یا شرکت‌های تعاونی آنان و کارکنان شناورها برای مصارف شخصی خود، وارد کشور می‌نمایند با تصویب هیئت‌وزیران در مورد ارزاق عمومی از پرداخت (۳۰٪) تا حداکثر معادل (۱۰۰٪) حقوق گمرکی و سود بازرگانی متعلقه و در مورد لوازم خانگی از پرداخت حداکثر تا معادل ۵۰٪ حقوق گمرکی و سود بازرگانی متعلقه معاف

می‌باشند.^۱» در ماده (۱۱) قانون فوق‌الذکر بیان شده است: «به دولت اختیار داده می‌شود در هریک از مناطق مرزی که ایجاد بازارچه مرزی را مفید تشخیص می‌دهد با رعایت اولویت نظیر استعداد محلی، ضرورت اشتغال و توسعه رابطه تجاری با کشور همسایه نسبت به ایجاد آن اقدام نماید.»

تشکیل مناطق ویژه اقتصادی، بر اساس قانون تشکیل و اداره مناطق ویژه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران به‌منظور ایجاد اشتغال مواد و عبور خارجی (ترانزیت) و انتقال کالا (ترانشیپ) می‌تواند امر مهمی در پیشگیری از قاچاق کالا و ارز باشد. در راستای پیشگیری از قاچاق کالا و ارز، تقویت معیشت مرزنشینان و توسعه فعالیت‌های اقتصادی مرزی از دغدغه‌های قانون‌گذار جدید می‌باشد. به‌موجب بند (پ) ماده (۶) قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز «به‌منظور کاهش زمینه‌های بروز قاچاق کالا و ارز در کشور وزارت کشور موظف شده است، لایحه توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی را باهدف تقویت معیشت مرزنشینان و توسعه فعالیت‌های اقتصادی مناطق مرزی تهیه کند و به هیئت‌وزیران ارائه دهد.» اما تاکنون با گذشت بیش از دو سال از اجرای قانون این حکم قانون اجرا نشده است.

وظیفه وزارت کشور مبنی بر تهیه لایحه توسعه و امنیت پایدار از نوآوری‌های قانون جدید است که در قوانین سابق وجود ندارد. از طرف دیگر در قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲ و قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز به تکلیف دولت مبنی بر توجه به معیشت مرزنشینان و توسعه فعالیت اقتصادی مناطق مرزی مقرراتی وضع نگردیده بود. در قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز نیز فقط به توسعه وضعیت اقتصادی مناطق مرزی و تقویت معیشت مرزنشینان اشاره گردیده است درحالی‌که بهتر بود قانون‌گذار جدید دولت را مکلف می‌کرد، اقداماتی را جهت توسعه فعالیت اقتصادی سایر مناطق انجام دهد.

وزیر محترم کشور در دی‌ماه ۱۳۹۲ ذکر کردند که در راستای بهبود وضع اقتصادی و معیشتی مرزنشینان، ردیف‌های مستقلی در بودجه سال ۹۳ برای تقویت سرمایه‌گذاری در مناطق مرزی پیش‌بینی شده است.^۲

ضرور است به منظور رفع محرومیت و ایجاد اشتغال در مناطق مرزی در راستای پیشگیری ریشه‌ای و از بین بردن عوامل سوق‌دهنده افراد به سمت ارتکاب قاچاق اقدامات زیر صورت پذیرد:

۱- با اختصاص سهم بیشتری از بودجه سالانه کشور امکانات بهداشتی، درمانی، تفریحی و رفاهی برای ساکنان مرزی فراهم گردد.

۲- با اجرای طرح‌های عمرانی و اشتغال‌زا بستر مناسبی جهت توسعه کشاورزی، دامداری و صنعت در این مناطق ایجاد شود.

۳- با برنامه‌ریزی و زمان‌بندی مناسب در جهت خروج تدریجی کارگران خارجی، زمینه لازم برای اشتغال افراد بومی فراهم گردد.

۵. ارتقاء مشارکت جامعه مدنی و خصوصی

هدف از اعمال این راهکار، آن است که به دولت کمک شود کارآمدتر عمل کند و جامعه بتواند در محیطی که در آن رشد عادلانه و پایدار با ارائه خدمات دولتی مقرون‌به‌صرفه وجود دارد، مشارکت کامل داشته باشد. قادر ساختن جامعه مدنی در ساماندهی، دفاع، تأثیر و تغییر در کلیه جنبه‌های حکومت، برای پیشرفت آن ضروری می‌باشد (توسلی زاده، ۱۳۹۲)

^۱ در ضمن حسب تبصره ۲، ماده (۸) قانون ذکر شده خانوارهای مرزنشین یا شرکت‌های تعاونی آن‌ها، ملوانان، پیلهوران و کارکنان شناورها که اقدام به ورود کالا جهت مصرف شخصی خود می‌نمایند از اخذ مجوز ورود و ثبت سفارش معاف می‌باشند.

^۲ www.ettelat.com

منظور از نهادهای مدنی نهادهایی هستند که مستقیماً از بودجه‌ی دولتی استفاده نمی‌کنند و اعضای آن در مقابل فعالیتی که انجام می‌دهند، مسئولیت واگذار شده‌ی دولتی ندارند. اصطلاح سازمان‌های مردمی و سازمان‌های غیردولتی نیز مترادف با همین معنا هستند (چاروسه، ۱۳۸۱).

مطابق بند هشتم از اصل سوم قانون اساسی، دولت موظف است همه‌ی امکانات خود را جهت فراهم آوردن مشارکت عامه‌ی مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش فراهم آورد. بدیهی است که ابزارهای رسمی مقابله با جرائم به‌ویژه قاچاق کالا و ارز که توسل به آن‌ها در انحصار دولت قرار دارد به‌تنهایی و فارغ از پشتیبانی عموم مردم، ناکارآمد و غیر مؤثر است.

در ماده‌ی ۹۸ قانون برنامه‌ی چهارم توسعه، دولت مکلف شده است به‌منظور حفظ و ارتقای سرمایه‌ی اجتماعی، ارتقای رضایت‌مندی عمومی و گسترش نهادهای مدنی، اقداماتی را صورت دهد که مهم‌ترین آن «تدوین طرح جامع مشارکت و نظارت مردم، سازمان‌ها، نهادهای غیردولتی و شوراهای اعمال سیاست‌های تشویقی» است

در ماده ۳۷ این قانون، «دولت موظف شده است جهت رقابت‌پذیری اقتصادی و افزایش بهره‌وری نیروی کار از تولید کالاها و خدمات در عرصه‌های نوین و پیشرفته و پیشتاز فناوری در کشور از طریق بخشی از تقاضای دولت به خرید این تولیدات حمایت به عمل آورد و زمینه مشارکت تشکلهای قانونی غیردولتی صنفی- تخصصی بخش‌های مختلف را در برنامه‌ریزی و سیاستگذاری‌های مربوط ایجاد نماید.»

در ماده‌ی ۱۴۰ نیز، به دولت اجازه داده شده است، به منظور توسعه بخش خصوصی و تعاونی و جلب مشارکت تشکلهای غیردولتی و سایر بخش‌های جامعه‌ی مدنی در اداره‌ی امور کشور و افزایش کارآمدی مدیریت دولتی، در مواجهه با چالش‌ها و استفاده از فرصت‌ها و منابع ملی اقدامات زیر را انجام دهند:

الف- کمک به ایجاد و توسعه‌ی قانونمندی نهادهای غیردولتی لازم برای توسعه‌ی کارآفرینی و ترویج فرهنگ خدمت توسعه‌ی سلامت و شفافیت اداری و حفاظت از محیط‌زیست و ارتقای استانداردهای زیست‌محیطی و سلامت مردم، بر مبنای هدف محوری و مسئولیت‌پذیری

ب- تشکیل واحد سازمانی مناسب برای تقویت و حمایت از بخش غیردولتی در زمینه‌های نهادسازی، آموزش، ایجاد تسهیلات، توجیه و رفع موانع در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و کلیه وزارت خانه‌ها و سازمان‌های مستقل دولتی از پست‌های سازمانی موجود، توجیه و رفع موانع در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و کلیه وزارت خانه‌ها و سازمان‌های مستقل دولتی از پست‌های سازمانی موجود

در سند راهبردی مبارزه با قاچاق کالا و ارز در افق پنج‌ساله ارتقای مشارکت بخش خصوصی در مبارزه از جمله سیاست‌های راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.^۱

بند یک ماده‌ی ۱۳ کنوانسیون مبارزه با فساد (با عنوان مشارکت جامعه) از کشورهای عضو خواسته است «شرکت فعالانه‌ی افراد گروه‌های خارج از بخش دولتی مثل جامعه‌ی مدنی، سازمان‌های غیردولتی و سازمان‌های جامعه مدار را جهت جلوگیری و مبارزه با فساد ارتقا دهد و آگاهی عمومی را در رابطه با وجود، علل و شدت و تهدید فساد ارتقا دهد». بر اساس این بند، مشارکت جامعه با انجام اقداماتی مانند موارد زیر تقویت گردد:

۱- ارتقای شفافیت و مشارکت مردم در فرایند تصمیم‌گیری

^۱ این سیاست‌ها، ۱۱ مورد می‌باشند که اکثر آن‌ها مربوط به پیشگیری وضعی می‌باشد

۲- تضمین این امر که مردم دسترسی مؤثر به اطلاعات دارند

در ماده‌ی سه لایحه‌ی پیشگیری از وقوع جرائم، اتخاذ تدابیر مناسب برای هماهنگی و گسترش فرهنگ پیشگیری و ایجاد زمینه‌های مناسب برای مشارکت سازمان‌های غیردولتی در این زمینه از جمله وظایف شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم ذکر شده است. در ماده‌ی ۶ هم برنامه‌ریزی برای سهیم کردن دیدگاه و نظر شهروندان و ساکنان محله‌ها در تهیه و تنظیم برنامه‌های پیشگیری و به‌کارگیری و جلب مشارکت نهادهای غیردولتی و مردمی در اجرا طرح‌ها و برنامه‌های پیشگیری از جمله وظایف شورای استانی پیشگیری از جرم بیان شده است.^۱

متأسفانه در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و قوانین سابق مربوط به قاچاق کالا و ارز قانون‌گذار توجه چندانی به این امر نداشته است. یکی از نقایص قانون جدید عدم توجه به نقش مردم در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز است.

۶. تدوین کدهای رفتاری

از جمله تدابیر ارزنده‌ی پیشگیری از جرائم اقتصادی، تدوین مجموعه مقررات رفتاری و آموزش آن‌ها به‌منظور تقویت موانع درونی ارتکاب جرم می‌باشد. مجموعه مقررات رفتاری توصیف موازین رفتار مطلوب است که گاه‌گاهی در ارتباط با گروه‌هایی از افراد سازمان‌ها و نهادهای حرفه‌ای مقرر می‌شود. محتوای این مجموعه مقررات بسته به کار ویژه‌ها و اهداف این گروه‌ها، نهادها و سازمان‌ها متفاوت است گرچه مجموعه مقررات رفتاری در کل بیشتر جنبه‌ی غیررسمی دارند و در اعمالشان کمتر از قوانین سرسختی روا داشته می‌شود، برخی‌شان شکل قانونی دارند و از این‌رو از نیروی اجرایی قوانین، از جمله اعمال مجازات‌های مدنی و کیفری برخوردارند (توسلی زاده، ۱۳۹۲)

سازمان جهانی گمرک طی سه بیانیه تلاش کرده تا مسائل مربوط به فساد اداری و تبانی را شناسایی و شیوه‌هایی را در جهت پیشگیری و مقابله با آن تعیین کند و دولت‌های عضو را به تدوین نظام‌نامه‌های رفتاری رهنمون سازد.^۲

در یکی از این بیانیه‌ها آمده است که یک برنامه‌ی ملی درستکاری گمرکی باید عوامل اصلی زیر را مدنظر قرار دهد:

۱- به‌منظور کاهش فرصت‌های تخلف، مدیران گمرکی باید اقداماتی چون تفکیک راهبردی وظایف، گردش شغلی و اعمال بررسی‌های تصادفی در بین مستخدمین گمرکی (در موارد خاص) و جایگزینی و انتصاب منظم نیروها را اعمال کنند.

۲- مدیران اجرایی، مسئولیت اساسی برای شناسایی نقاط ضعف در روش‌های درستکاری نیروهایشان داشته و مسئول انجام اقداماتی در جهت اصلاح چنین نقطه‌ضعف‌هایی می‌باشد.

۳- مدیریت باید وفاداری، رضایت و خرسندی ناشی از انجام وظایف، همدلی و نیل به همکاری که منجر به کاهش وقوع احتمالی فساد می‌شود را به تدریج در بین همکاران گسترش دهد.

۴- مستخدمین گمرک باید دارای نظام‌نامه رفتاری باشد که در آن کلیه مفاهیم رفتاری به‌طور کامل توضیح داده شده باشد. همچنین باید اقدامات انضباطی اثربخشی که امکان اخراج را شامل می‌شود وجود داشته باشد.

^۱ این لایحه به تاریخ ۱۳۸۷/۲/۹ در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده است ولی هنوز تشریفات قانونی آن کاملاً رعایت نشده و اجرایی نشده است. در این لایحه ضمن تشکیل شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم به ریاست رئیس قوه قضائیه، تشکیل شورای استانی پیشگیری از جرم و شورای شهرستانی پیشگیری از وقوع جرم پیش‌بینی شده است

^۲ بیانیه آروشای تانزانی، ۷ جولای ۱۹۹۳، بیانیه کلمبوس ۱۹۹۴ و بیانیه لیما ۱۹۹۷ میلادی

۵- مستخدمین گمرکی باید در طول خدمت خود از آموزش‌های شغلی و حرفه‌ای مناسب که شامل درستکاری و اصول اخلاقی باشد، بهره‌مند گردد (الیاس وند و طالبیان، ۱۳۹۳).

در همین رابطه گمرک ایران در سال ۱۳۸۷ جهت همگرایی با سایر کشورهای عضو سازمان جهانی گمرک و به‌منظور پیشگیری و مقابله با فساد اداری و با اقتباس از بیانیه‌ی آروشا، نظام‌نامه‌ی اخلاق و رفتار کارکنان گمرک ایران را تهیه و هدف از آن را کمک به برقراری معیارهای رفتار و اخلاقی برای کلیه‌ی کارکنان گمرک اعلام کرد. در این نظام‌نامه از کلیه کارکنان گمرک انتظار می‌رود درستکار، صادق، بی‌طرف و در کار خود متخصص باشند و بالاترین سطح معیارهای رفتاری و اخلاقی خود را در رفتار و برخورد با اعضای جامعه، بخش تجاری و سایر بخش‌های جامعه حفظ کنند. هرگونه انحراف از این مقررات رفتاری مذموم بوده و با فرد خاطی برخورد قانونی باهدف تأدیبی خواهد شد.

بر اساس ماده‌ی ۹ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز دستگاه‌هایی که به‌موجب این قانون متکفل مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌باشند موظف‌اند ضمن به‌کارگیری افراد با تجربه و دارای تخصص لازم برای همکاری با دستگاه‌های متولی در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز، برنامه‌های رفاهی-فرهنگی را به‌منظور ارتقای سلامت روحی و روانی کارکنان به اجرا در آورند. مقام معظم رهبری نیز در سال ۱۳۸۰ خطاب به ریاست محترم جمهوری وقت در زمینه‌ی مبارزه با قاچاق کالا و ارز فرمانی صادر کردند و ضمن بیان مطالب بسیار مهمی در زمینه‌ی مبارزه با قاچاق کالا و ارز در پایان فرمودند که در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز لازم است با دقت و مراقبت تمام از آلوده شدن عناصر دست‌اندرکار این مبارزه به بیماری رشوه و امثال آن جلوگیری شود.

به‌طورکلی با توجه به تعدد جرائم در حوزه‌ی مبارزه با قاچاق و عدم آشنایی اکثر مدیران با تبعات آن و همچنین عدم وجود وحدت رویه در امور پیشگیری از وقوع چنین جرائمی، لزوم ارتقای سطح آگاهی مدیران میانی را با آموزش برنامه‌های اخلاق حرفه‌ای بسیار نمایان می‌سازد که این امر می‌تواند به‌عنوان یکی از اهداف و برنامه‌های پیشگیری اجتماعی مطرح باشد؛ بنابراین هدف از توسعه‌ی اخلاق حرفه‌ای، پیشگیری فرد مدار و یا به‌عبارت‌دیگر جلوگیری فردی از وقوع جرم در حوزه‌ی قاچاق کالا و ارز خواهد بود. در قوانین سابق مربوط به قاچاق کالا و ارز به تقویت سلامت روحی و روانی اشاره ای نشده بود.

علاوه بر موارد پنج‌گانه‌ی فوق مصادیق دیگری از پیشگیری اجتماعی از قاچاق کالا و ارز در قوانین مختلف دیده می‌شود که اشاره‌ای گذرا بدان‌ها می‌شود.

در سند راهبردی مبارزه با قاچاق کالا و ارز در افق پنج‌ساله ۱- نهادینه‌سازی گرایش به تولید کیفی و رقابت‌پذیری داخلی و ترجیح مصرف کالاهای داخلی ورودی گردانی از کالاهای قاچاق؛ ۲- شایسته‌گزینی، توانمندسازی، بهبود مستمر قابلیت‌ها، صیانت و ارتقای سلامت سرمایه‌های انسانی مبارزه، از جمله سیاست‌های راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

توجه به سیاست‌های کلی صادر شده از سوی مقام معظم رهبری در خصوص اصل ۴۴ قانون اساسی و توجه به سیاست‌های ایشان در خصوص اقتصاد مقاومتی نقش بسیار مهمی در پیشگیری اجتماعی از جرم اقتصادی به‌خصوص قاچاق کالا و ارز دارد.^۱ به‌طورکلی روح ابلاغیه سیاست‌های کلی اصل ۴۴، توسعه اقتصادی، بهره‌وری، اشتغال‌زایی، تولید ثروت، رفع فقر و بیکاری، افزایش مشارکت اجتماعی و ارتقای درآمد سرانه و حضور فعال‌تر در عرصه فعالیت‌های اقتصادی بین‌المللی است. بر اساس ماده ۴ قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۹ نیروی انتخاب وظیفه مبارزه با قاچاق و پیشگیری از جرم را بر عهده دارد. این پیشگیری مسلماً پیشگیری اجتماعی از قاچاق کالا و ارز را در بر می‌گیرد.

^۱ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی صادره از مقام معظم رهبری نیز سرشار است از راهکارهایی که در پیشگیری اجتماعی قاچاق کالا و ارز بسیار مؤثر است. متأسفانه سیاست‌های ایشان در خصوص اصل ۴۴ آن‌طور که باید و شاید از سوی مسئولین مربوطه اجرا نشده. امید است که در آینده سیاست‌های ابلاغی از سوی ایشان آن‌طور که شایسته است، اجرا شود.

در قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷ جهت کنترل فعالیت‌های اقتصادی و اجرای مقررات قیمت‌گذاری و ضوابط توزیع، اموری مانند گران‌فروشی، احتکار، کم‌فروشی، اختفاء و امتناع از عرضه کالا و برخی تخلفات دیگر ممنوع اعلام شد و قانون برای این تخلفات جریمه‌ها و تعزیراتی را در نظر گرفت. امر بدیهی این است که در صورت رخ دادن این تخلفات در جامعه و گران شدن کالاهای موجود در کشور بسیاری از افراد از این وضعیت سوءاستفاده کرده و به قاچاق کالا روی آورده و کالاهای قاچاق را در داخل کشور باقیمت بسیار کمتری توزیع می‌کنند و مسلماً در این صورت مردم هم از خرید کالاهای قاچاق با قیمت بسیار کمتر استقبال می‌کنند. ممنوعیت موارد ذکر شده خود امری است که در پیشگیری اجتماعی از قاچاق مؤثر می‌باشد.

با بررسی قوانین موضوعه، نمی‌توان مدعی شد که در زمینه ی پیشگیری از جرم قاچاق کالا و ارز، مقررات پیشگیرانه نداریم بلکه قوانین خاص زیادی (از قبیل قانون برنامه چهارم توسعه ... اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۳) وظایف و تکالیف مناسب را برای دستگاه‌ها مقرر کرده است اما متأسفانه در حوزه‌ی اجرای قوانین فوق بسیار ضعیف عمل شده است.

۷. نتیجه‌گیری

قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، تنها قانونی است که در نظام کیفری ایران، فصلی را تحت عنوان (پیشگیری) پیش‌بینی نموده است. فصلی که مهم‌ترین نوآوری قانون ذکر شده به شمار می‌آید. شفاف‌سازی اقتصادی و سالم‌سازی آن از طریق راه‌اندازی سامانه‌های نرم‌افزاری هوشمند یکی از مهم‌ترین نوآوری‌های قانون مزبور در این راستاست که در صورت اجرای مطلوب آن، آثار مثبت این شفافیت در فرایند تجارت قانونی غیرقابل‌انکار بوده ضمن اینکه امکان پایش با ضریب خطای بسیار اندک و تفکیک سره از ناسره موجب ترغیب هر چه بیشتر فعالان اقتصادی برای بهبود فضای کسب و کار خواهد شد. بدیهی است مبارزه با قاچاق کالا و ارز یکی از اهرم‌های اساسی تحقق اقتصاد مقاومتی مورد نظر مقام معظم رهبری بوده به‌طوری‌که نتیجه مبارزه قانونمند با قاچاق کالا هم حمایت از تولیدات داخل و هم کمک به وصول عایدات دولت خواهد بود.

در قانون جدید ضمن توجه به معیشت مرزنشینان، به توسعه مناطق مرزی، ترویج و نهادینه‌سازی قبح قاچاق در میان مردم از طریق تبلیغات و آموزش، آموزش کارکنان مربوط به مبارزه با قاچاق کالا و ارز، تشویق کارکنان کارآمد، تجهیز مبادی ورودی و خروجی، الکترونیکی نمودن کلیه اسناد، نصب شناسه کالا و شناسه ره‌گیری بروی کالاهای خارجی، کاهش نقاط آسیب‌پذیر و ... توجه داشته است. لازم به ذکر است در قوانین عام سابق و هم‌چنین قوانین خاص مربوط به قاچاق کالا و ارز هم مقررات پیشگیرانه گوناگونی در حوزه‌های مختلف پیش‌بینی شده ولی متأسفانه نه گذشته و نه حال (با اجرایی شدن قانون جدید) آن‌طور که شایسته است از بزه قاچاق کالا و ارز جلوگیری به عمل نیامده. از دلایل عمده‌ی آن‌هم می‌توان به سهل‌انگاری مسئولان در اجرایی کردن قوانین مربوطه، عدم توجه قانون به علت قاچاق در برخی موارد خاص، عدم ضمانت اجرای اجرا نکردن قانون از سوی دستگاه‌های مربوطه و ... اشاره کرد.

مراجع

۱. توسلی زاده، ت. (۱۳۹۲)، "پیشگیری از جرائم اقتصادی"، انتشارات جنگل، چاپ اول.
۲. چاروسه، الف. (۱۳۸۱)، "نقش سازمان‌های غیردولتی در ایجاد و حفظ سلامت نظام اداری کشور"، مجموعه مقالات همایش سلامت نظام اداری، تهران، چاپ اول، صفحه ۵۷.
۳. لانگوست، پ. (۱۳۸۷)، "برنامه‌های جهانی مبارزه با فساد"، ترجمه امیرحسین جلالی فراهانی و حمید بهره‌مند بگ نظر، نشر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، چاپ اول، ص ۴۱۹.

۴. الیاس وند، الف و حسین طالبیان، ح، (۱۳۹۳)، "نقش پیشگیری اجتماعی در کاهش قاچاق کالا و ارز"، مجله کارآگاه، دوره دوم، سال هفتم، شماره ۲۷.

5. Bradshaw, D., (۲۰۰۶), "A wolf in sheep clothing," journal of financial, Emerald Group publishing limited, **13** (3), p 291.
6. www.ettelat.com

Social Prevention of Goods and Currency Smuggling with the Anti-Smuggling Law Approach

Mohammad Yousefvand

Researcher, University of Tehran

Abstract

Smuggling is a problem that causes extensive economic and cultural damage to a country and deprives a nation of legitimate and legal revenues. Smuggling is a non-inherent crime with no long history in terms of criminalization. However, in terms of legislation, it has a long history dating back to Iran's legislation. To support the economy of the country, we should try to identify the criminal nature of the phenomenon of smuggling, analyze its backgrounds and develop strategies to prevent this criminal act.

Keywords: goods and currency smuggling, social prevention, legal approach
